

Срђан М. Перишић ^[1]

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Пале (Република Српска - Босна и Херцеговина)

УДК 327:911.3(470)"20"
327(470)
316.722(470)"19/20"
Оригинални научни рад

Повратак Русије – Русија у 21. веку

Сажетак: Аутор у раду анализира геополитичку обнову Русије током прве две деценије 21. века. Полази се од тога да либерализам и глобализам већ четири деценије настоје да из сфере јавности, друштва и политике склоне све облике геополитичких различитости: културне, националне, верске, идеолошке, државне – што је обележено појмом *крај историје*. Међутим, упркос томе, последњих 20 година сведочимо *повратку историје*. Аутор показује да се *повратак историје* огледа у *повратку Русије* на светску сцену као велике силе, и то повратак обележен свеопштом геополитичком обновом у самој Русији. У раду се дају три описа и анализе тог повратка. Прво, у питању је геополитички карактер обнове Русије. Анализирани су њен геополитички идентитет и одређена геополитичка пракса. Друго, сагледава се идеолошки карактер руског повратка, који представља алтернативу западном либерализму и глобализацији. Треће, анализирана су доктринарна одређења безбедносне и војне димензије геополитике Русије.

Кључне речи: Русија, геополитика, идеологија, цивилизација, одбрана

Увод

Либерални теоретичари политике су пре 30 година, након распада Совјетског Савеза, саопштили да ће се либерална демократија проширити на цео свет. У својој чувеној књизи *Крај историје и последњи човек* Френсис Фукујама (Фукујама, 2002) означио је то не само као крај сучељавања између народа већ и као крај свих облика геополитичких диференцијација – културних, националних, верских, идеолошких,

државних. Фукујама и водећи западни теоретичари покушали су да докажу да су те диференцијације превазиђене, и да настаје ера општечовечанске цивилизације засноване на принципима либералне демократије. Запад је убеђивао преостали свет да ће с нестанком различитости и наступом глобализације нестати и геополитичка сукобљавања, и да ће наступити крај историје.

Упоредо с таквим идеолошким поставкама глобализма, Запад је геополитички разарао

[1] srdjanp9@gmail.com

Јалтински систем равнотеже снага, настао као резултат геополитичког сучељавања у првој половини 20. века. У складу с либералном догмом да су државе превазиђене, Запад је током 90-их година усмерио своја дејства да руском народу и држави додели судбину црне рупе, како је то писао Збигњев Бжежински у *Великој шаховској шабли* (Vžejinski, 2001).

Међутим, упркос либералној догматици, последњих 20 година сведочимо *повраћку историје*. Да ли је то могуће? Питамо се – шта се историјски враћа?

128 |

Русија даје одговор. Њен повратак на геополитичку сцену као велике светске силе и јаке државе и својеврсни отпор глобализму и западном либерализму означавају тај *повраћак историје*. Вратила се Русија, а глобализам и западни либерализам не само да наилазе на руски отпор него и њихов глобални експеримент (да се народи и њихове културе растопе и претворе у безличну масу која само купује робу глобалних компанија) доживљава кризу. Управо захваљујући Русији враћају се идеје државе, културе и нације. У том повратку она није усамљена. Русија је за многе постала пример да се може изабрати другачији национални пут од оног који нуде либерализам и глобализација.

Наиме, када су сви још величали глобализацију и либералну идеју „света без граница“, Москва је јасно подсећала да суверенитет и национални интереси имају првенствену улогу у развоју друштва и државе. Русију су многи одмах почели да оптужују да је њено инсистирање на традиционалном схватању улоге државе и културе у супротности са „научним карактером либералне демократије“, односно да је то

превазиђено. Медији целог Запада, подржани разним „научним“ анализама, истицали су да 21. век не може да садржи националне идеје из 19. века, да је 21. век – век глобализације, у којем неће бити суверених нација и њихових држава. Ипак, двадесет година 21. века потврдило је руску идеју повратка себи. Енглески брегзит, амерички грејт-аген (Трампов предизборни слоган *Make America Great Again – Учинити Америку поново великом*), антимиграционо огорађивање европских држава, јачање суверенистичких покрета у земљама Европе само су први обриси деглобализације и ресуверенизације.

Поставља се питање какав је садржај повратка Русије, тј. који су његови основни елементи? Друго, да ли повратак Русије малим народима, као што су Срби, даје могућност избора националног и државног развоја? Дакле, није се догодио *крај историје*, већ управо супротно. Русија и њен повратак јасно то говоре, а на нама је обавеза да то правилно разумемо.

Геополитички карактер повратка Русије

Распад Совјетског Савеза 1991. године пренео се домино ефектом и на саму Русију. Процес дезинтеграције Русије испољавао се кроз више истовремених елемената и процеса као што су: економски крах и либерална дивља приватизација, територијална дезинтеграција и сепаратизам, организовани криминал и корупција, демографско опадање, војно-одбрамбено слабљење, неспособност деловања органа извршне и регионалних власти и политичке елите, терористичке акције усмерене

против руског народа (Živanov, 2002; Perišić, 2015a). Сви процеси дезинтеграције Русије били су праћени копирањем идеолошких, културних, политичких и економских образаца са Запада, који су и били главни узрок свеопште дезинтеграције. Копирање западних образаца потекло је из садржаја либерализма, као победничке идеологије у модерној епохи, као и из садржаја политичког система Запада у којем политику и све одлуке доносе и спроводе отуђене елите из *дубоке државе* (*deep state*).

Дубока држава је потпуно недемократска мрежна структура стварне власти, скривена иза спољашњих демократских институција представљених за јавност. То је механизам који обухвата мрежу представника власти, богатих породица, власника глобалних компанија, власника медија и њихових руководстава, безбедносних структура, разних либералних фондација и невладиних организација, партијских функционера. Та мрежа у пракси делује помоћу медијских манипулација, корупције и насиља. Све је скривено дубоко испод површине грађанског друштва, које реторички, лицемерно или наивно, у јавној сфери осуђује манипулацију, корупцију и насиље. Из дубоке државе испливавају, за контролисане масе, илузије демократије и избора, лажно осећање слободе, супериорности итд. Либерална демократија, коју води дубока држава, као приоритетне изворе друштвене енергије користи неповерење и завист. То се медијима вешто промовише као право на демократску критику. Критика се тако апсолутизује. Међутим, критика није усмерена ка промени суштине политичког система либералне демократије, тј. склањању дубоке

државе, већ је усмерена ка површној критици, односно стварању илузије о могућности избора. Сви могући, а у стварности лажни избори под контролом су дубоке државе. Некадашња средња класа је нестала, као и радничка. Оне су биле те које су могле да критикују. Управо радничка и средња класа представљају тај народ или нацију са својим идентитетом и културом. У постмодерном друштву, ослобођеном стварне критике јер нема нације (средње класе) да критикује, ствара се површна критика која је илузионистичка и контролисана.

Русија је после нестанка Совјетског Савеза копирала западне политичке обрасце и веома брзо се образовала олигархијска структура слична дубокој држави Запада. Такође, таква елита не само да је била потпуно либерализована и однорађена, отуђена од традиције, културе и државе, него је била и уклопљена у геополитику западних земаља, посебно САД. С тим у вези, Москва је деведесетих година 20. века, дакле у ери Јељцина, прокламовала сарадњу Русије са западним атлантистичким геополитичким структурама. Тадашња руска елита била је спремна да гради Русију као једну од регионалних држава, без икаквих амбиција да поново постане светска сила, која ће се руководити искључиво својом геополитиком. Тако су у руској војној доктрини из 1993. на антигеополитички начин дефинисане премисе: да се Русија налази у условима нестанка идеолошких конфронтација, да у међународним односима приоритетан значај добијају политичко-дипломатска средства, тј. невојна средства, да са земаљама Запада треба ширити односе партнерства и сарадње, да са САД следи учвршћивање поверења у војној области

и смањивање нуклеарног и конвенционалног наоружања (President of Russia, 1993).

Руска елита је у ери Јељцина, прихватањем статуса обичне регионалне државе, у ствари одбацила свој геополитички идентитет (код) па тиме и образовање специфичне руске геополитике (геополитичке праксе). Урушавање Русије током деведесетих година 20. века последица је кумулативног деловања обе негативне политике: 1) копирања западних друштвено-политичких образаца, и 2) одустајања од сопственог геополитичког идентитета и геополитичке праксе.

„Геополитички идентитет нације или државе можемо одредити као спој номоса простора на коме су се нација и њена државност изграђивали, културно-цивилизацијског идентитета коме нација/држава припада и утицаја доминантног погледа на свет“ (Perišić, 2016a, str. 143–144). На основу схваћеног геополитичког идентитета, политичка елита/власт одмах ће доћи до закључка о карактеру политичког поретка који је нужан датом геополитичком идентитету. Наиме, на основу геополитичког идентитета политичка власт дефинише своју амбицију и практичну геополитику. Дакле, геополитичка пракса једне земље обухвата геополитичку амбицију,

геополитичку стратегију/оријентацију и циљеве и, наравно, читав сет стратешких нормативних политика из многих области (национална безбедност, одбрана, економска стратегија, културна политика итд.).^[2]

Имајући у виду да је руска елита деведесетих година одустала од свог идентитета и цивилизацијске посебности, који су темељ изградње геополитике, и да је почела да копира западне идентитете, потпуно је јасно да она у том периоду није имала никакву геополитичку праксу. Прихватила је подређени положај на периферији атлантистичког Запада.

Међутим, од такве политике, практично не-геополитике, Русија се почела ослобађати после 1999. године. До смене елита дошло је када је Владимир Путин изабран за председника Русије. Садржајна промена политике и исказивање нове геополитике, која ће узети у обзир стварни идентитет Русије, почиње одмах након што је Путин први пут изабран за председника, а посебно од његовог другог председничког мандата (2004–2008). Наравно, изградња сопствене геополитике не догађа се преко ноћи. Она се и данас одвија. Но, у периоду 2004–2012. изграђене су кључне структуре нове руске геополитике.

[2] Одређивање државне геополитике почиње сагледавањем геополитичког идентитета дате земље. На основу сагледаног идентитета одређује се и практична геополитика државе (геополитичка пракса), тј. њена геополитичка оријентација, на основу које се дефинишу и њене разне доктрине и стратегије. „Наиме, на основу геополитичког идентитета политичка власт дефинише своју амбицију и практичну геополитику, како би држава постала квалитетан субјект у међународним односима и на геополитичкој карти света. У супротном, оне државе које не начине такав корак, које не начине корак правцем: геополитички идентитет – практична геополитика државе, ризикују да буду у међународној политици маргинализоване, да у регионалним односима зависе од оних држава које су опет јасно сагледале своју геополитичку улогу, а да на економском нивоу и развоју заостају за осталим земљама. Исто тако, у унутрашњој политици, култури, образовању, постоји велики ризик да те земље доживе расколе и подвојеност не само међу елитом него и међу грађанима“ (Perišić, 2016a, str.144).

Нова руска геополитика заснива се на следећим кључним поставкама, које можемо означити као геополитички идентитет (код).

– Русија је посебна цивилизација (са својим вредностима и карактеристикама: идентитетом, културом, религијом, државношћу), и не треба да покушава да постане део Запада, већ да се самостално развија. То значи одбијање концепта либералне демократије.

– За разлику од индивидуалистичког менталитета западних друштава, идентитет Руса се формирао на другачији начин. Православна традиција и саборност су суштинска обележја која су градила специфичну руску цивилизацију (Smolin, 2012). Осим тога, простор Евроазије је додатна категорија која је изградила руску самобитност. Огромна територија Евроазије затворена је географски, у климатском и природном смислу, а у свести Руса њене границе су невидљиве што Русе усмерава ка апсолутним у мишљењу, и ка неконкретности и неодређености. То је условило да Руси, као и многи други народи Евроазије, изграде колективне облике живота и рада, јер се само колективним напором огромни и несагледиви простори могу савладати (Perišić, 2015a, str. 22; Berđajev, 2008, str. 23–25).

С тим у вези, на основу геополитичког идентитета, нова руска геополитика у својој пракси дефинише следеће.

– Цивилизацијска посебност усмерава Русију да у свету изгради засебан геополитички блок. У пракси су то економска и војно-одбрамбена интеграција на простору Евроазије, што у суштини значи формирање Евроазијског савеза (са оним народима који су идентитетски и просторно блиски Русима). Прво је

почела економска интеграција 2001. године, формирањем Евроазијске економске заједнице (ЕврАзЕс – Евразийское экономическое сообщество), да би она 2015. године прерасла у Евроазијски економски савез, који окупља Русију, Белорусију, Казахстан, Киргизију и Јерменију (Perišić, 2015a, str. 249–253). У оквиру војно-одбрамбених интеграција Русија је 2002. године формирала Организацију договора о колективној безбедности – ОДКБ (Организация Договора о коллективной безопасности, енгл. CSTO), коју чине Русија, Белорусија, Јерменија, Казахстан, Киргистан и Таџикистан (Perišić, 2015a, str. 253).

– Мултиполарна геополитичка оријентација. Полази се од тога да САД, у периоду униполарног поретка (1989–2008), као једина суперсила у свету, нису успеле да изграде стабилан свет. Задатак Русије је да са осталим државама, Кином, Индијом, исламским земљама, Европском унијом, земљама Латинске Америке, успостави геополитичку равнотежу према САД. Шведски теоретичар Осмо Туоми назвао је мултиполарност *неоантиимперијализмом* (Tuomi, 2000, str. 59).

– Развијајући мултиполарни концепт, изграђујући свој геополитички блок, Москва је изграђивала и адекватну спољну политику. Основни документи који дефинишу спољну политику објављени су први пут 2006. године (Преглед спољне политике Руске Федерације). Преглед је замењен 2008. године Концепцијом спољне политике Руске Федерације (Концепция внешней политики Российской Федерации), која је коригована 2013, а њена последња верзија је из 2016. године. Конацепција из 2016. године

Фотографија 1: Храм Василија Блаженог на Црвеном тргу у Москви

(тач. 4. и 5.) говори о кризи Запада и његовог геополитичког блока, што ствара услове за све врсте нестабилности: „Светски потенцијал развоја се пребацује на Исток, пре свега у Азијско-тихоокеански регион. Могућности Запада у економији и политици се смањују. Жеља западних држава да задрже своје позиције, да намећу своју политику у свету, доводи до нестабилности у међународним односима, турбуленција на глобалном и регионалном нивоу. Борба за превласт у формирању кључних принципа будућег међународног система постаје главни тренд тренутне фазе светског развоја“ (The concept of Russia's foreign policy, 2016, t. 4–5).

НАПРЕДАК

Vol. 1 / No. 2
2020.

– Енергетско јачање Русије (геополитика ресурса). Од 2000. године Москва је потпуно редефинисала енергетску политику у правцу успостављања контроле над индустријом нафте, гаса, племенитих метала и изградње својеврсне геополитике ресурса у односима са државама потрошачима. У Енергетској стратегији Русије до 2035. године основни циљ енергетске политике је стабилан раст економије, повећање квалитета живота грађана и јачање спољноекономске позиције (Ministry of Energy of Russia, 2020). Једно од тежишта геополитике ресурса Русије јесте изградња цевовода. Цевоводи се усмеравају тако да обићу оне државе које су доспеле у директну политичку зависност од САД, а кроз које пролазе гасоводе изграђени у време Совјетског Савеза. Такође, нови гасоводи омогућавају Русији да повећа свој економски утицај у оним земљама где утицај САД није доминантан (Перишић, 2016б).

– Економска стратегија. Русија се не може више сматрати земљом са старом привредом и нимало не личи на стереотипне представе о њој у које на Западу и даље верују. У периоду 2000–2015. године она се изграђивала као земља с нормалним економским токовима, који су у стању да омогуће дугорочне стопе раста и свакодневни раст животног стандарда. У периоду 2001–2008. године просечна годишња стопа привредног раста у Русији, мерена бруто друштвеним производом (БДП), износила је 7%, а у периоду 2001–2014. раст је износио 5,2%. Девизне резерве Централне банке Русије непрекидно су расле после 2000. године, када су износиле свега 12 милијарди америчких

долара, да би се 2008. повећале на невероватних 600 милијарди долара. То је био раст невиђен у светској економији (Perišić, 2015a, str. 130). Средином 2020. године резерве износе око 591 милијарду долара (од тога је удео злата у резервама 24%) (Sputnik, 2020). Москва је и економске санкције Запада као и пад цена нафте од 2014. године окренула у великој мери у своју корист. Наиме, Русија је постепено девалвирала рубљу да би се прилагодила нижим ценама нафте, да би се уједначио платни биланс, заштитио део девизних резерви, али, пре свега, да би се онемогућили увозни лобији са Запада. Сваки увоз је тако постао веома неповољан, а домаћи произвођачи и извозници добили су велики подстицај па је домаћа роба појефтинила у односу на страну (западну). Тако су од девалвације директан подстицај имали петрохемијска, металуршка и машинска индустрија, рударство, пољопривреда, агробизнис, железница, информатичка индустрија, мобилни оператери и фармацеутска индустрија. Друго, западни извозници почели су да губе тржиште јер је њихова роба постала неконкурентна, а домаћи су подстицани да производе боље од западне конкуренције (Perišić, 2015a).

Идеолошки карактер повратка Русије

Идеолошки карактер *йоврајика Русије* у почетку је добио име *суверена демократија*, да би нешто касније прерастао у снажну идеологију савременог руског конзервативизма. Изградња савремене руске конзервативне идеје почела је

у другом председничком мандату Владимира Путина. Имала је успоне и падове, али с трећим председничким мандатом, од 2012. године, руски савремени конзервативизам добија замаха.

За рађање нове идеологије одговорна је нова руска елита окупљена око Владимира Путина. Ту су и партија Јединствена Русија и Општеруски народни фронт, чија политика треба оперативно да створи оквир обнове Русије. Наиме, 2006. године изнета је неопходност очувања демократије, али и нужност очувања суверенитета Русије, као и стицања угледа међу осталим нацијама и државама. Руски народ, за разлику од многих других, вековима је државотворни народ и носилац идеје државности. Једна од суштинских одредница настајања нове идеологије јесте да се свеопшти политички и друштвени живот Русије мора кретати у складу с културним идентитетом и традиционалним вредностима руског човека. Само одрицање од специфичне руске традиције и културе током ере Бориса Јељцина, крајем 20. века, довео је Русију до пропасти. Одрицање од себе било је праћено копирањем идеолошких, политичких и економских образаца са Запада, праћено захукталом глобализацијом и геополитичком офанзивом Сједињених Америчких Држава ка руским границама. Дакле, над Русијом се надвила опасност да изгуби не само суверенитет него и да се, крајем 20. века, нађе на прагу нестанка.

Руски конзервативизам добио је конкретне обресе у Плану Путина, који је ушао у програмску платформу партије Јединствена Русија за парламентарне и председничке изборе 2007. године. Александар Дугин означио је

то као квалитативно удаљавање од илузија и фатаморгана које доноси либерално западњаштво, те је демократија коначно добила свој изражај у суверености (Perišić, 2015a, str. 198–200). Наиме, планом су, између осталог, одређени следећи правци деловања: развој Русије као јединствене и уникалне цивилизације; заштита целог културног простора, руског језика и историјске традиције; заштита суверенитета Русије, одбрамбене способности земље и обезбеђење за Русију достојанственог места у многополарном свету (United Russia, 2007).

Владајућа партија Јединствена Русија прихватила је 2010. године руску конзервативну идеологију као програмско и идеолошко опредељење „да се безусловно сачува историјска традиција, којом је Русија богата“. Политиколог Сергеј Марков је на конгресу партије те године нагласио да руско друштво и држава морају да „конзервирају“ традиционалне вредности, а то су здравље, породица, морал, јединство народа (национално, генерацијско итд.), цивилизационе посебности Русије (Perišić, 2015a, str. 202). Непосредно пре одржавања конгреса објављен је и Манифест просвећеног конзервативизма, којим је Никита Михалков представио визију уређења Русије у 21. веку. Михалков је у Манифесту истакао да је нација духовно-материјално јединство свих грађана Русије, културно-језичко заједништво народа који живе на њеној територији (Mihalkov, 2017).

После избора Путина за председника Русије 2012. године почиње практична примена нове руске идеологије кроз законске пројекте. Године 2013. на снагу су ступила два закона. Први је био Закон о одговорности за вређање осећања верника. Дуго је либералним невладиним организацијама мета била Руска православна црква па је Закон доживео до тада невиђену критику на Западу. Други је био Закон о заштити деце од пропаганде нетрадиционалних сексуалних односа. Законом су предвиђене казне за ширење „информација усмерених ка формирању међу малолетницима нетрадиционалних сексуалних схватања, изношењу представа о социјалној једнакој вредности традиционалних и нетрадиционалних сексуалних односа“ (Perišić, 2015a, str. 203).^[3]

Путин је 2013. године одржао један од најважнијих говора у животу, када је изнео основне идеолошке одреднице руског пута. „Ми гледамо како су многе евроатлантске земље пошле путем одрицања од свог корена, од хришћанских вредности, које су у основи западне цивилизације. Одбацују се морална начела и сваки традиционални идентитет: национални, културни, религиозни, па чак и сексуални. Спроводи се политика која ставља у једну раван породицу и истополно партнерство, веру у Бога и веру у сатану“ (Putin, 2013). Путин је тада нагласио да се национална идеја једног друштва не развија по тржишним принципима, што се покушало у Русији 90-их година 20. века.

[3] Законе су либерални медији (*Ехо Москве* и *Дожд*) дочекали на нож настојећи да докажу да су усмерени ка прогањању мањина и непоштовању људских права. Реакције Запада биле су хистеричне, при чему је Путин проглашаван новим Хитлером јер је „гејеве, као Хитлер Јевреје, ставио ван закона“ (Perišić, 2015, str. 203).

„Лакомислена изградња државе и друштва није успела, као ни механичко копирање страног искуства. Тако грубо узимање страног и покушаји да се Русија споља цивилизује није прихватила већина нашег народа, зато што је тежња за самосталношћу, за духовним, идеолошким, спољнополитичким суверенитетом – неодојиви део нашег националног карактера. Исто, овај модел не функционише ни у многим другим земљама. Прошло је време када су готови модели начина живота били инсталирани у другим земљама просто као компјутерски програми“ (Putin, 2013).

Можемо закључити да је нова руска идеологија специфичан израз руске традиције, која нема много заједничког са англосаксонским обрасцима, па биле то и њихове конзервативне идеје. Успостављање нове државне идеологије, која ће бити прихватљива и за друге земље, односно изградња меке моћи у комбинацији са осталим геостратешким елементима, омогућиће Русији да обезбеди напредак свом друштву, постане равноправан партнер у међународној политици и заштити и ојача своје интересе на евроазијском простору.

Национална безбедност и одбрана Русије

Развој сопствене геополитике у Русији посебно је уочљив у сфери одбране, а нарочито у доктринарном дефинисању безбедносних и војних опасности и реаговању на њих. Тако је 2000. године промењена војна доктрина из периода Јељцина и донета је Концепција националне безбедности. Концепција је први политички документ у новијој историји

Русије којим се изражавају државни ставови о безбедности руског друштва и државе, а потпуно су руског карактера и искључују подређеност западној геополитици. И стручна јавност и грађани Русије дуго су чекали оба документа. Концепција из 2000. године показује да Русија у сложеним међународним условима „представља једну од великих земаља у свету са многовековном историјом и богатим културним традицијама“. Русија са својом „економијом, научно-техничким и војним потенцијалом и јединственим стратегијским положајем на простору Евроазије објективно игра важну улогу у светским процесима“ (Perišić, 2010, str. 106–107; President of Russia, 2000).

Међутим, Концепција из 2000. године била је само почетак руског промишљања о стварном карактеру међународних односа и међународне безбедности. Руси су тада схватили, а агресија НАТО на Југославију 1999. само их је опоменула, да Запад предвођен САД и даље користи силу и моћ да би утврдио униполарни међународни поредак. Либерална идеологија и њена глобализација имали су војну подршку униполарног поретка у којем су САД била хегемонска сила. Свим другим нацијама и државама био је намењен подређен положај, а не равноправни развој. То је нова руска елита схватила. Схватили су да глобализација води ка нестанку држава, а америчка сила и НАТО само су механизми да се тај процес убрза. Оно што многе елите у свету тек почињу да схватају, двадесет година после агресије на Југославију, Руси су разумели тада.

После Концепције из 2000. године, Москва је наставила да анализира међународне односе и

њихов стварни карактер с позиције националних интереса Русије и да развија свој концепт предвиђања њиховог тока и могућих одговора. Тако су и мењани стратешки документи коју дефинишу опасности по националне интересе, а пре свега документа о националној безбедности и војној доктрини. Концепција националне безбедности је 2009. године замењена Стратегијом националне безбедности до 2020. године и новом Војном доктрином Русије 2010. године. До новог утврђивања ових докумената долази 2014/2015. године (Војна доктрина / Стратегија националне безбедности), а Војна доктрина Русије допуњена је 2018. године. Кремљ је 2020. године први пут утврдио нуклеарну доктрину, чиме је употреба нуклеарног оружја издвојена у нови доктринарни документ (President of Russia, 2020).

Стратегије националне безбедности из 2010. и 2015. године директно означавају НАТО као организацију која не може да решава европске и глобалне безбедносне изазове, али и као организацију која директно угрожава безбедност и националне интересе Русије (Perišić, 2015a, str.152; President of Russia, 2009; President of Russia, 2015). Војном доктрином из 2010. први пут је предвиђена могућност превентивног нуклеарног удара према државама које намеравају да изврше агресију на Русију, па било то и конвенционалним оружјем. То је јасно објашњено у члану 22. Војне доктрине (President of Russia, 2014). Стратегија са војном доктрином из 2010. године долази после краткотрајног рата са Грузијом. У том рату Русија је зауставила америчко уклињавање на Кавказ, и онемогућила га на дуже време. Доктринарним документима из 2014/2015.

Кремљ и даље означава НАТО као непријатеља на њеним западним границама. Међутим, оно што Стратегија националне безбедности из 2015. и Војна доктрина Руске Федерације из 2014. године на нов начин опажају и разматрају јесу нови облици претњи и нови облици ратова.

Наиме, данашњи ратови се квалитативно разликују од ратова који су нам познати кроз историју, укључујући ратове модерне епохе, као и хладног рата од 1945. до 1989. године. Захваљујући научно-техничком напретку, појавили су се нови облици војног и невојног деловања на противника. С друге стране, глобализација и супремација либералне идеологије дали су сасвим нове карактеристике рату. Данашњи ратови су постали глобални, бескрајни и гуше друштвени живот. Рат у модерној епохи, почев од средине 17. века и завршетка европских верских сукоба, био је протеран из унутрашњег друштвеног поља нације/државе и резервисан само за међудржавне сукобе. Рат је на такав начин постао изузетак, а унутрашње сукобе је требало решавати мирним политичким средствима. Дакле, рат је раздвојен од политике, што је био „циљ модерне политичке мисли и праксе“ (Negri, Hard, 2009). Међутим, постепено урушавање суверенитета националних држава довело је у кризу модерно схватање рата. То се види на примерима глобалних грађанских ратова и сукоба на Балкану, у Украјини и на осталом постсовјетском простору, Блиском истоку, северној Африци, Латинској Америци, Индонезији, Ираку, Авганистану. На сцени је бесконачно ратно стање које суспендује међународну владавину права, при чему се

не може јасно разликовати граница између мира и рата. Рат преплављује друштвено поље. Рат постаје „трајни друштвени однос“ (Negri, Hard, 2009). Постмодерни ратови потпуно су у служби глобализма, и његов су продукт.

Дакле, у постмодерном рату нема јасно одређене границе између стања мира и стања рата. Ратна дејства су непрекидна. Она почињу од утицаја на економију противника, иду преко утицаја на свест његових грађана (преко медија, интернета итд.), до управљања конфликтима различитог карактера. У рату се користе протести (незадовољство дела становништва неким друштвеним или политичким питањем), и сепаратистички и терористички покрети. С тим у вези, најновији облик рата су *обојене револуције*. *Обојена револуција* је државни преврат у условима вештачки створене политичке нестабилности, у којем се притисак на власт врши у форми уцене сталним, неограниченим протестима, демонстрацијама, које организују невладине организације (НВО). На примеру Либије (2011), Сирије (2011) и Украјине (2013/14) види се да обојене револуције прерастају у праве оружане ратове. Русија је била подвргнута неуспелој *обојеној револуцији* 2011/2012. (балотнаја револуција) после поновног избора Путина за председника. Међутим, на Балотни трг, по коме је овај покушај обојене револуције назван,

дошли су људи неолибералних и ултралевих погледа, урбана буржоазија и интелигенција који су склони мирним протестима па нису били подобни за изазивање грађанских немира (Kirjejev, 2015).

После неуспеле обојене револуције, Русији су 2014. године уведене економске санкције, које такође представљају један од нових облика рата. Повод за то било је уједињење Крима с Русијом, коју је Запад оптужио да је главни виновник грађанског рата у Украјини. Стварност је била другачија. У Кијеву је успешно извршена обојена револуција, власт је насилно срушена, и то у организацији невладиних организација финансираних са Запада и потпомогнутих деловањем обавештајних служби западних земаља (Perišić, 2015b, str. 106–119).^[4]

Може се закључити да Војна доктрина РФ из 2014. године са Стратегијом националне безбедности из 2015. године говоре о спремности Москве за вођење нових, постмодерних ратова по новим правилима. Русија је спремна на тоталну мобилизацију земље, економије, политичког и културног живота. С тим у вези, Москва је заштиту националних интереса подржала и специфичним законима. Донела је Закон о страним агентима и допуне Закона о непрофитним организацијама, 2012. године. Тиме је у великој мери онемогућено финансирање медија и невладиних организација

[4] Украјинска криза има унутрашњу и спољну димензију, при чему се унутрашња димензија односи на подељеност Украјине на језичкој, верској и политичкој основи (Украјина никада није била јединствено друштво, и самостална држава), а спољна димензија на сузбијање и онемогућавање Русије да се обнови и изгради као засебан геополитички центар у свету. Управо је спољна димензија – геополитичко сузбијање Русије од старне Запада, кључни фактор који је изазивао располућеност Украјине и грађански рат 2014. године (Perišić, 2015b, str. 106–119).

(НВО) на територији Русије из других земаља. Те НВО биле су, по правилу, задужене за спровођење медијских и јавних кампања ради ширења западне либералне културе и промо-васања отпора властима (политици и геополитици Кремља).

*

Према томе, *Њовраїшак Русије* подразумева савремено уређење државе повезано са традицијом и идентитетом, обојено руским бојама. Историјска свест народа Русије, њихов поглед на свет, формирали су се другачије од народа западне цивилизације. Руски геополитички идентитет (код) јесте посебан. Он данас подразумева јаку државу, руску

културу и историјско искуство са демократијом. Други ослонац савремене руске геополитике су економски потенцијали и енергенти као и изградња јаких привредних корпорација. Треће, на међународној сцени, изградња мултиполарне геополитичке оријентације даје једини могући одговор на западни атлантизам и глобализацију. Дакле, приоритети и вредности савремене руске геополитике на почетку 21. века јесу: цивилизацијска посебност, суверенитет, јака држава, демократија, економија, стандард живота, мултиполарни карактер међународних односа, засебан геополитички пол. С тим увези, *Њовраїшак Русије* је за остале народе једина алтернатива Западу и његовој насилној глобализацији.

References / Литература

- Bžežinski, Z. (2001). *Велика шаховска табла*, Podgorica: CID. [In Serbian]
- Berđajev, N. (2008). About the power of space over the Russian soul. Phenomenology of the Russian soul. Beograd: Logos. [In Serbian]
- Fukuјama, F. (2002). Крај историје и последњи човек. Podgorica: CID. [In Serbian]
- Kirjejev, V. (2015, January 6). Enemy number one or the new Russian military doctrine. Novi standard. Available at: <https://www.standard.rs/2015/01/06/neprijatelj-broj-jedan-ili-nova-ruska-vojna-doktrina/> [In Serbian]
- Mihalkov, N. (2017). Right and Truth – Manifesto of Enlightened Conservatism. Moskva: Eksmo. [In Russian]
- Ministry of Energy of Russia. (2020). Energy strategy of Russia for the period up to 2035. Available at: <https://minenergo.gov.ru/node/1026> [In Russian]
- Negri, A., Hard, M. (2009). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. Zagreb: Multimedijalni institut. [In Croatian.]
- Perišić, S. (2010). National security as a factor in Russia's geopolitical positioning at the beginning of the 21st century. *Military work*. Vol. Winter, 103–118. [In Serbian]
- Perišić, S. (2015a). *The New Geopolitics of Russia*. Beograd: Odbrana. [In Serbian]
- Perišić, S. (2015b). Geopolitical separation of Ukraine from Russia. *The Ukrainian question today*. Šabac: Centar akademske reči. [In Serbian]

- Perišić, S. (2016a). Serbia and geopolitics: from identity to practical geopolitics and strategy. *Serbia and the strategic crossroads of Isix* (135–152). Beograd: Ministarstvo odbrane. [In Serbian]
- Perišić, S. (2016b). Energy strategy of Russia and Serbia – echo of South Stream. *Military work*. Vol. 7, 28–44. [In Serbian]
- President of Russia. (1993). Decree of the President of the Russian Federation On the Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/4747> [In Russian]
- President of Russia. (2000). Decree of the President of the Russian Federation On the National Security Concept of the Russian Federation. [In Russian]
- President of Russia. (2009). Decree of the President of the Russian Federation On the National Security Strategy of the Russian Federation until 2020. [In Russian]
- President of Russia. (2014). Decree of the President of the Russian Federation On the Military Doctrine of the Russian Federation. [In Russian]
- President of Russia. (2015). Decree of the President of the Russian Federation On the National Security Strategy of the Russian Federation. [In Russian]
- President of Russia. (2020). Decree of the President of the Russian Federation On the Fundamentals of the State Policy of the Russian Federation in the Field of Nuclear Deterrence. [In Russian]
- Putin, V. (2013). Vladimir Putin's speech at a meeting of the Valdai Club. <https://rg.ru/2013/09/19/stenogramma-site.html> [In Russian]
- Smolin, M. (2012). Russian statehood and modernity: problems of identity and historical continuity. Moskva: Russian Institute for Strategic Research. [In Russian]
- Sputnik. (2020, August 30). What does Russia need so much gold for. <https://rs.sputniknews.com/svet/202008301123183419-rusija-gomila-zlato/> [In Serbian]
- The concept of Russia's foreign policy. (2016). Available at: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCkCB6BZ29/content/id/2542248 [In Russian]
- Tuomi, O. (2000). *New Geopolitics: The World Order and Northern Europe in a Modern Geopolitical Perspective*. Beograd: Škola nacionalne odbrane. [In Serbian]
- United Russia. (2007). „The election program of the All-Russian political party 'United Russia' 'Putin's plan is a worthy future of a great country'.“ <https://rg.ru/2007/11/09/er.html> [In Russian]
- Živanov, S. (2002). *Russia under Yeltsin: Social Processes and Political Organization 1990–1999*. Beograd: Fakultet političkih nauka. [In Serbian]

Srdjan M. Perisić

University of East Sarajevo

Faculty of Philosophy

Pale (Republic of Srpska - Bosnia and Herzegovina)

The return of Russia - Russia in the 21st century

Summary

140 | The author analyzes the geopolitical restoration of Russia during the first two decades of the 21st century. The starting point is that liberalism and globalism have been trying for four decades to remove all forms of geopolitical differences from the public, societal and political sphere, i.e. all cultural, national, religious, ideological, state variances. This was labelled *the end of history*.

However, despite this, for the last 20 years we have witnessed a return of history. The author shows that the return of history is reflected in the return of Russia to the world stage not only as a great power, but by a general geopolitical renewal in Russia itself. The paper gives three descriptions and analyses of that return. First, the paper analyzes the character of the new Russia. The geopolitical identity and certain geopolitical practices of Russia are examined. Second, the ideological character of the Russian return is considered, which as such represents an alternative to Western liberalism and globalization. Third, the doctrinal determinants of the security and military dimensions of Russia's geopolitics are analyzed.

Keywords: Russia, geopolitics, ideology, civilization, defense